

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/
NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS**

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

MOTSHEANONG/PHUPJANE 2024

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 8.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA A****TATAISO YA HO TSHWAYA TEKOKUTLWISISO**

- Kaha sepheo e le ho lekola kutlwisiso ya moithuti, mopeleto o fosahetseng le diphoso tsa puo dikarabong di se ke tsa nkelwa matshwao ntle le ha diphoso tseo di nyotobetsa moelelo/ kutlwisiso. (Diphoso di nne di bontshwe.)
- Ha mohlalobuwa a sebedisitse mantswe a tswang puong e nngwe e seng ena a hlahlojwang ka yona, mantswe ao a se natswe, hape a se ke a nkelwa matshwao ha karabo e ntse e na le moelelo o utlwahalang. Leha ho le jwalo haeba lentswe le hlahang puong e nngwe le sebedisitswe temeng ebile le hlahella e le karabo e nepahetseng le fuwe matshwao.
- Bakeng sa potso e bulehileng, mohlalobuwa a se ke a Abelwa matshwao bakeng sa karabo ya E/TJHE kapa KE A DUMELA/ HA KE DUMELE. Lebaka/ tshehetso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.
- Ho se fanwe ka matshwao bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/ MOHOPOLO. Lebaka/ tshehetso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.
- Ha karabo e hloka lentswe le le leng empa mohlalobuwa a fane ka polelo e felletseng; a ka Abelwa matshwao ha feela lentswe le nepahetseng le sehelletswa mola/qatsohisitswe.
- Ha potso e batla dintlha tse pedi/tharo, mohlalobuwa yena a fane ka dintlha tse fetang tse boletsweng, ho tshwauwe tse pedi/tharo tse qalang.
- Amohela mantswe a hlahang dipuong tse sebediswang mabatoweng a fapaneng.
- Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

- 1.1 Ho lemosa le ho ruta setjhaba ka ho nka mehato thibelong ya diketso tsa dikgoka ho basadi le bana.✓ (1)
- 1.2 Basadi✓le bana.✓ (2)
- 1.3 A qala ka la 25 Pudungwana ho isa ho la 10 Tshitwe.✓ (1)
- 1.4 Ba ka fumantshwa dikotlo tse boima.✓ (1)
- 1.5 Diphofu.✓ (1)
- 1.6
 - Tshabo ya ho senya dikamano tse teng dipakeng tsa phofu le motho ya e hlokoatsang.✓
 - Tshenyoye ya dikamano le ditho tse ding tsa lelapa.✓
 - Tahlehelo ya menyetla e itseng, ho kenyeletswa le menyetla ya tlhokomelo le kuno ho mohlakofatswa tseo nakong e nngwe di etswang ke mohlakofatsi.
 - Ho tshaba ho fetoha sephoqo lelapeng kapa hara setjhaba.**(A mabedi feela.)** (2)

- 1.7 Mohlokofatswa ke phofu e utlwiswang bohloko ka mahahapa, ha mohlokofatsi e le ya utlwisang e mong bohloko ka qobello.✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)
- 1.8 O ba hlahisa e le makwala/batho ba botswa ba tshabang ho tobana le bahlekefetsi le ho ba ruta ka bobbe ba ketso tsa bona.✓✓ (2)
- 1.9 Diterateng✓le dibakeng tsa boithabiso.
(E le nngwe feela.) (1)
- 1.10 A/Tshwantshiso✓ hobane diketso tsa bahlekefetsi di tshwantshwa le tsa diphokojwe tse tsometsang dinku le ho di bolaya.✓ (2)
- 1.11 Mongodi o hlokomedisa setjhaba ka diketso tse etswang ka dikgoka ho basadi le bana.✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)
- 1.12 Ho lokela ho ntshuwe matsholo ka hara dikopano le dipitso ho a isa diterateng le dibakeng tsa boithabiso moo diketso tsa dikgoka di etsahallang teng.✓✓ (2)
- 1.13 Tjhe, hobane ba lokollwa ka beile, ho bolelang hore bahlekefetsi ba tla tswela pele ka dikgoka tsa bona. ✓✓ (2)
- 1.14 Diketso tsena di etswa phatlalatsa;
Mekgatlo ya ditaba e sala morao matsholo;
Morero wa sethatho o se o nyamela.✓ (1)
- 1.15 Mafosi, hobane ho na le banna ba ntseng ba hlokofatswa empa ba ditlhong ho tlaheha tlhokofatso eo kaha ba a tshehuwa, ho thwe ke banna ba selehe.✓✓ (2)

TEMA YA B

- 1.16 A thabo, hobane baithuti ba bonahala ba qabohile ke seo ba se bohileng.✓✓ (2)
- 1.17 Nka ithuta puo le mekgwa ya bona ya ho phela mme le nna ka ba ruta puo le mekgwa ya ho phela ya morabe wa ka. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)
- 1.18 Tjhe, hobane pele ho moo batho ba batsho le ba basweu ba ne ba sa dumellwe ho dula dibakeng tsa boithabiso kapa ho kena sekolo mmoho.✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****TEMA YA B****Mehopolo e lebelletsweng**

	QOTSO		DINTLHA
1.	Hangata batswadi ba etsa qeto ya ho hlalana hobane ba dula ba lwana ka mehla, maikutlo a bona a se a fetohile, ho se tshepahale kapa tshebediso e mpe ya dithethefatsi, e seng ka lebaka la ho hong hoo ngwana a ho entseng.	1.	Tseba hore ha se molato wa hao ha batswadi ba hlalana.
2.	Ngwana a ka ikutlwa a kgenne, a saretswe kapa a thabile haeba batswadi ba ne ba lwana haholo. Ho sa tsotellehe hore o ikutlwa jwang, ho bohlokwa ho bontsha maikutlo a hao. Ha ho hlokahale hore o ikutlwe o le molato ka seo o ikutlwang sona.	2.	Bontsha maikutlo a hao.
3.	Buisana le batho bao o ba utlwisisang bakeng sa ho o tshehetsa. Ka mohlomong ho na le bao o tsebang ba fetile mathateng ana.	3.	Fumana thuso ho ba fetileng mathateng ana.
4.	Ho bua le batswadi ka sephetho sa ho hlalana ha bona ho ka tlisa phapang e kgolo. Ha ba sa tsebe seo o se nahanang kapa kamoo o ikutlwang kateng, ba ka se o thuse ho kokobetsa menahano kapa maikutlo a hao.	4.	Buisana le batswadi ka tlhalano ya bona.
5.	Ha ho se motho eo o ka buang le yena, ho na le mekgatlo e mengata e sebetsanang le batjha ba hlohang thuso, eo o ka e etelang.	5.	Fumana thuso mekgatlong e fapaneng.
6.	Ho molemo ho tobana le maikutlo a hao ho na le ho a hatella. Ho hatella maikutlo ho ka o bakela boithshwaro bo sa thabiseng jwalo ka ho sebedisa dithethefatsi, jwala le ho ja haholo.	6.	O se hatelle maikutlo a hao ka dithethefatsi kapa bojwala.
7.	Tlhalano ya batswadi e ka o bakela kगतello ya maikutlo eo o eso kang o ba le yona. Ho molemo ho fumana mekgwa e nepahetseng ya ho sebetsana le kगतello ena ya maikutlo. O ka iphumanela mokgwa wa boithabiso o ka o natefelang.	7.	Fumana mekgwa e metjha ya boithabiso.

Palo ya mantswa **(50)**

Ho tshwaya kgutsufatso

Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa ka tsela e latelang:

- **Kabo ya matshwao:**
 - Matshwao a 7 bakeng sa dintlha tse 7 (letshwao le le leng bakeng sa ntlha)
 - Matshwao a 3 bakeng sa tshebediso ya puo.
 - Matshwao kaofela: 10
- **Kabo ya matshwao ha mohlalobuwa a ntshitse dintlha ka mantswe a hae.**
 - Ho ajwa letshwao le le 1 bakeng sa puo ha a hlahisitse dintlha tse 1–3.
 - Ho ajwa matshwao a 2 bakeng sa puo ha a hlahisitse dintlha tse 4–5.
 - Ho ajwa matshwao a 3 bakeng sa puo ha a hlahisitse dintlha tse 6–7.
- **Kabo ya matshwao ha mohlalobuwa a qotsitse ka kotloloho.**
 - Diqotso tse 6–7: ha ho letshwao le ajwang bakeng sa puo.
 - Diqotso tse 4–5: ho ajwa letshwao le le leng bakeng sa puo.
 - Diqotso tse 2–3: ho ajwa matshwao a mabedi bakeng sa puo.

ELA TLHOKO

- **Palo ya mantswe:**
 - Batshwai ba lokela ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.
 - O se ke wa tlosa letshwao ha mohlalobuwa a sa bontsha palo ya mantswe, kapa ha palo ya mantswe e fosahetse.
 - Ha palo ya mantswe e feta palo e behilweng, bala ho fihla mantsweng a 5, mme o tlohelle tse ding.

MOHLALA

Puo	Polelo			Palo ya mantswe
<i>Sesotho</i>	<i>Ke</i>	<i>a</i>	<i>tsamaya</i>	3

Matshwao bakeng sa dintlha: **(7)**
Matshwao bakeng sa tshebediso ya puo: **(3)**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO TSA PUO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: PAPATSO****TEMA YA D: TLOTLONTSWE LE TSHEBEDISO YA PUO**

- 3.1
- Ditshwantsho. ✓
 - Mengolo e fapaneng. ✓
 - Nomoro ya mohala.
 - Puo e susumetsang.
 - Mebala e fapaneng.
- (A mabedi feela.)** (2)
- 3.2 Ke ho hohela moreki ho reka Wi-Fi ya hae hobane bophelo ba kajeno bo sebedisa marangrang. ✓✓ (2)
- 3.3
- E kgothalletsa moreki ho sebedisa marangrang ho iphumanela tlhahisoleseding. ✓✓
 - Ha o na le Wi-Fi nakong tsa mehla ya tshebediso ya thekenoloji, e tla tswela moreki molemo baneng le bathong ba baholo ka dinako tsohle.
- (Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.)** (2)
- 3.4 Ke ho bontsha ho kgotsofala ha batho ka lebaka la ho ba le Wi-Fi. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)
- 3.5 E, hobane batho ba se ba kgona ho etsa mesebetsi e fapaneng jwalo ka ho tlatsa diforomo, ho ngola melaetsa/mangolo, ho patala dikoloto, ho ngola metsotso ya kopano, jj. ntle le tshebediso ya pampiri eo e lahlwang ha ho se ho qetuwe ho e sebedisa mme e baka tshilafatso ya tikoloho. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)
- [10]**

POTSO YA 4: KHATHUNU**TEMA YA E: TEMOHO YA TSHEBEDISO YA PUO E HLOKOLOSI**

- 4.1 Moferefere wa ho kopakopanya sepolesa le naha dihlooho ka ho baleha teronkong. ✓ (1)
- 4.2 Naha ya Afrika Borwa. ✓ (1)
- 4.3 Ho hatella hore tsohle tse patilweng di tla pepeswa. ✓✓ (2)
- 4.4 D/makala ✓ hobane hlooho ya naha ya Afrika Borwa e sosobantse sefahleho le ho tona mahlo ebile e itshwere lethekeeng ke ho hlollwa ke batho ba entseng diketso tsa bobodu. ✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)

- 4.5 Naha kaofela ha yona e hloleha ke ho rarolla qaka e bakilweng ke motho a le mong. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)
- 4.6 Mokhathunu o hlalositse batho ba ka sehloohong pusong ya naha ho potlakela botlokotsebe le boshodu ba tjelele bo entsweng ke batho ba neng ba tshepatswe mosebetsi o itseng empa ho ntse ho e na le diketso tsa boshodu le botlokotsebe tse tlohelletseng feela jwalo kaha eka puso e nka lefotha diketso tse. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)
[10]

POTSO YA 5: TLOTLONTSWE LE DIBOPEHO TSA DIPOLELO

5.1 TEMA YA F:

- 5.1.1 Ke ho kgothaletsa le ho hlokomedisa baithuti ka bohlokwa ba dithuto tsa Mmetse le Saense bakeng sa kgetho ya bokamoso ba bona. ✓✓ (2)
- 5.1.2 Ke ho bona hore ho na le tlhokeho ya ho tseba ho prokrama marangrang ho tla thusa le ho ntlafatsa maemo a setjhaba pele. ✓✓ (2)
- 5.1.3 Moelelo o otlohileng o bolela hore o batla ho bona a atlehile, a sebetsa ka thata ho fihlella sepheo sa bokamoso ba hae. ✓✓ (2)
- 5.1.4 Ke ho bontsha hore bomme ke bona ba tshwarang thipa ka bohale bakeng sa ho tshehetsa bana ba bona ka hohlehohle esita le dithutong tsa bona. ✓✓ (2)
- 5.1.5 Ho nnetefatse mmadi a utlwisisa hore baithuti ba lokela ho ithuta ka matla le ho sebetsa ka thata hore ba tle ba atlehe dithutong tsa bona. ✓✓ (2)
- 5.1.6 E, Ntaoleng o beha katleho ya hae ho mme wa hae hobane mme ke yena ya mo tsheheditse ho tloha bonnyaneng. ✓✓ (2)
- 5.1.7 Tjhe, hobane ngwana e mong le e mong a ka atleha ho sa tsotellehe hore o na le batswadi bobedi kapa tjhe. Ho atleha ha motho ho itshetlehile ho sebetseng ka thata ha motho ka mong, e seng ho batswadi. ✓✓
(Dikarabo tsa bahlahlobuwa di elwe tlhoko.) (2)

TEMA YA G

- 5.2.1 Ke ithutile✓ mosebetsi ona haholo.✓ (2)
- 5.2.2 A thabo hobane o a bososela ho bontsha hore o kgotsofalletse mosebetsi oo a ithutileng wona.✓✓ (2)
- 5.2.3 Ke ho hlokomedisa mmadi hore ha a ithuta ka matla sekolong, o tla ba le boitshepo mme sefahleho sa hae se tla dula se kganya kgotso ka mehla.✓✓ (2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80